

การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น

นางสุวรรณา ว่างโสภณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรศึกษบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-2176-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

13 ม.ย. 2549

I 2195A920

A STUDY OF THE CULTURAL TRANSMISSION OF THAI AND JAPANESE CLASSICAL MUSIC

Mrs. Suwanna Wangsophon

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Development of Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education
Chulalongkorn University

Academic year 2004

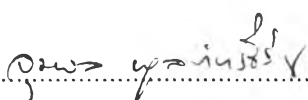
ISBN 974-53-2176-1

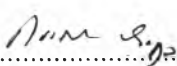
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น
โดย นางสาวรณนา วังโสภณ
สาขาวิชา พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ สัจกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

.....คนบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

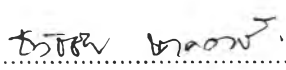
.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลทรัพย์วิน)

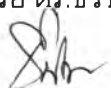
.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ สัจกุล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ศิริชัยชาญ พักจำรูญ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย นาควงษ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชินชนก โควินท์)

สุวรรณภา วังโสมภณ: การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น. (A STUDY OF THE CULTURAL TRANSMISSION OF THAI AND JAPANESE CLASSICAL MUSIC.) อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.กรรณิการ์ สัจกุล, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร.ชนิตา รักษาพลเมือง, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 394 หน้า. ISBN 974-53-2176-1

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น 3) เพื่อเสนอแนวทางการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในโรงเรียนของประเทศไทย โดยมีวิธีการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มนักวิชาการด้านดนตรีไทยและญี่ปุ่นจำนวน 2 กลุ่ม พื้นที่ในการศึกษาประเทศไทย 4 บ้านคือ บ้านพาทย์โกศล บ้านดุริยประณีต บ้านเสนาะดุริยางค์และบ้านประดิษฐ์ไพเราะ ประเทศญี่ปุ่น 4 บ้านคือ บ้านเซนะ(Seihin) บ้านมียากิ(Miyagi) บ้านโตมียามา(Tomiyama) และบ้านโยเนกาว่า(Yonekawa)

ผลการวิจัย พบว่า

1. ดนตรีประจำชาติในความหมายที่พบในการวิจัยคือมรดกทางวัฒนธรรมดนตรีที่ตกทอดจากบรรพบุรุษเกิดการยอมรับและสืบทอดกันมารวมถึงเป็นวิถีชีวิตของคนในชาติโดยมีดนตรีปี่พาทย์เป็นตัวแทนหนึ่งของดนตรีประจำชาติไทยและดนตรีโซโกกุ(Soukyoku)เป็นตัวแทนหนึ่งของดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น คุณค่าของดนตรีประจำชาติที่พบประกอบไปด้วยคุณค่าภายในตัวดนตรีคือคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ในการบรรเลงดนตรีและคุณค่าภายนอกตัวดนตรีประจำชาติที่พบคือ คุณค่าทางด้านจิตใจและจริยธรรม ด้านร่างกายและบุคลิกภาพ ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม คุณค่าดนตรีประจำชาติมีผลทำให้ดนตรีประจำชาติดำรงอยู่ในสังคมด้วยความสำคัญในลักษณะการประสานคุณค่าทางภูมิรู้ และภูมิธรรม

2. วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่นนั้นมีความเหมือนโดยจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดเพื่อการดำรงรักษาวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติและเพื่อการประกอบอาชีพ โดยมีรูปแบบการถ่ายทอดตามจารีตประเพณีโบราณคือการถ่ายทอดแบบตัวต่อตัวที่เรียกว่าการถ่ายทอดแบบไทยโบราณและญี่ปุ่นโบราณโดยเป็นการสอนทักษะการบรรเลงดนตรีร่วมกับการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและบุคลิกภาพของนักดนตรีไปพร้อมกัน

3. แนวทางการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในโรงเรียนในปัจจุบันพบว่า ประสบปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอน เรื่องรูปแบบและระยะเวลาในการเรียน ด้านบุคลากรที่ขาดความรู้เชี่ยวชาญ ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอกับความต้องการ แนวทางการดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมนั้นต้องเป็นการจัดทำหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นในเรื่องเนื้อหาและวิธีการสอน โรงเรียนประสานงานกับชุมชนและผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและภาครัฐให้การสนับสนุนในด้านการผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญรวมถึงจัดสรรงบประมาณด้านบุคลากรและการจัดหาเครื่องดนตรีให้เพียงพอ

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนดนตรีประจำชาติไทยในโรงเรียนที่เหมาะสมนั้นต้องเป็นการผสมผสานแนวคิดเรื่องภูมิรู้ และภูมิธรรมที่แฝงในคุณค่าวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติเข้ากับจารีตการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติในรูปแบบการถ่ายทอดของบ้านดนตรีโดยการเรียนการสอนนั้นต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความยืดหยุ่นเรื่องหลักสูตร การวัดผลและบูรณาการดนตรีประจำชาติเข้ากับรายวิชาต่างๆโดยการดำเนินการจัดการเรียนการสอนดนตรีประจำชาติในรูปแบบการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียนเหมือนบ้านดนตรีและต้องนำเอาแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมกลุ่มในสังคมญี่ปุ่นในการดำเนินงานต่างๆ มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนต่อไป

ภาควิชา...นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา...พัฒนศึกษา.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.2547.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....
 ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4384673627 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEY WORD : CLASSICAL MUSIC/ CULTURAL TRANSMISSION/ THAILAND/ JAPAN
SUWANNA WANGSOPHON: A STUDY OF CULTURAL TRANSMISSIONS OF THAI AND
JAPANESE CLASSICAL MUSIC.

THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF.KANNIGA SACHAKUL, Ph.D.; THESIS CO-ADVISOR:
ASSOC.PROF.CHANITA RUKSPOLLMUANG,Ph.D.; ASSOC.PROF.NARUTT SUTTACHITT, Ph.D.,
394 pp. ISBN 974-53-2176-1

The objectives of this study is threefold: 1) to analyze the meanings and values of Thai and Japanese classical music; 2) to study cultural transmission of Thai and Japanese classical music; 3) to introduce approaches of transmitting classical music through formal schooling systems. Different research methodologies were obtained, including documentary research, interviews, observations, focus groups of authorities in Thai and Japanese music. The sampling area under study in Thailand specifically included Baan Phathayakosol, Baan Duriyapraneet, Baan Sanoh Duriyang, and Baan Praditphairoh, and the area in Japan exclusively brought in Baan Miyagi, Baan Tomiyama, Baan Yonekawa, and Baan Seihin).

The research findings are as follows:

1. The classical music has been defined as the music created to serve the society in different ways and it exists in all walks of life. In fact, *Soukyoku* is considered Japanese classical music, and *Dontree Pee Paat* Thai classical music. The internal value of the classical music is actually the esthetic worth of musical performance while its external values are, in fact, the intellectual, moral, physical and characteristic, economic, and social principles. All these values have allowed the classical music to exert its sustained impacts on the society through incorporating the principles of knowledge, and righteousness.

2. Thai and Japanese classical music transmitting cultures are aimed at sustaining the classical music existence as a national musical art heritage and profession through their traditional transmittable format “a one-on-one oral transmission basis, called *ancient Thai and Japanese Transmission*.” Musical performing skill teaching is carried out, together with the integration of preferable morality, ethics, and musician’s personality.

3. The approaches in classical music transmission in modern formal schooling systems have encountered such different problems as instructional processes, instructional formats, instructional length of time, incompetent teaching staff members, and insufficient teaching materials. Appropriate approaches to instructional processes and more flexible curriculum with proper contents and instructional methodologies are needed. With the incorporation of the communities and the local focus groups of authorities in the relevant field, schools will be able to organize the right educational process. The government sectors are to give their supports in the production of relatively competent human resources, as well as allocating ample fiscal budgeting for necessary personnel and musical instruments.

For cultural values of classical music, appropriate classical music instructional formats in modern Thai school should incorporate the knowledge and righteousness with the traditional classical music transmission through learner-centered instructional processes similar to that available at Baan Dontri or music house. The curriculum should be flexible enough to allow classical music to be evaluated and integrated along the line with other subject matters. This can be done by organizing the formal instructional processes in such a way that classical music would be transmitted within the more relaxed learning atmosphere, and apply the concept of the Japanese society’s group culture at work as a guideline for instructional process administration informal schooling systems. In other words, classical music should become a common aspect of the learners’ everyday life.

Department.EDUCATIONAL POLICY, MANAGEMENT AND LEADERSHIP.

Field of study..DEVELOPMENT EDUCATION...

Academic Year...2004...

Student’s Signature.....*Suwanna Wangsophon*.....

Advisor’s Signature.....*Kij-ee*.....

Co- Advisor’sSignature.....*Chit*.....

Co- Advisor’s Signature.....*Por*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ ก็ด้วยความเมตตากรุณา และการให้คำแนะนำปรึกษาอย่างดีตลอดมาจากท่านอาจารย์ รองศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล อาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง รองศาสตราจารย์ ดร.ณรุทธ์ สุทธจิตต์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ รวมถึงขอกราบขอบพระคุณบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือในการวิจัยดังต่อไปนี้

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.สิริชัยชาญ พักจำรูญ รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย นาควงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชื่นชนก โควินท์ กรรมการที่ช่วยกลั่นกรองให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ และทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ Prof. Dr. Tanaka Kenji , Prof. Dr. Tokumaru Yosihiko Prof. Dr. Tsukitani Tsuneko , Dr. Kazuo Inoue นักวิชาการทางดนตรีศึกษา และดนตรีญี่ปุ่น ของประเทศญี่ปุ่น ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านข้อมูลเชิงลึกของดนตรีญี่ปุ่นรวมทั้งให้ความดูแล ความสะดวก ทั้งที่พัก อาหาร รวมทั้งการเดินทางไปตามบ้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาการทำวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่น ครู Yonekawa Tosiko ครู Nakasima Yasuko ครู Fukami Satomi ครูบ้านดนตรีทั้ง 4 แห่ง

ขอขอบพระคุณ อาจารย์ อุทัย พาทยโกศล อาจารย์ สุทธจิตต์ ตรีประณีต อาจารย์ ชนก สาศริก อาจารย์ พิเชิด ไชยเสรี อาจารย์ เจริญใจ สุนทรวาทิน ร้อยตรี ประมวล อรรถชีพ อาจารย์ มาลินี สาศริก ดร.วิษณุเทพ ศิลปะบรรเลง ครูบาอาจารย์สำนักดนตรีไทยทั้ง 4 แห่ง ที่ให้ความเมตตา กรุณาแก่ผู้วิจัยตลอดการทำวิจัยฉบับนี้ รวมทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์ อานันท์ นาคคง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรรพรรณ บรรจงศิลป์ อาจารย์ประจำดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล และอาจารย์ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์ อาจารย์ประจำวิชาดนตรีไทย ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยฝ่ายมัธยม ที่ช่วยให้ข้อมูลทางด้านการเรียนการสอนดนตรีในโรงเรียน

ความดี และคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นกุรุษุษาแด่ครูบาอาจารย์ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันทุกท่าน ที่คอยหล่อหลอมให้ผู้วิจัยจนมีโอกาสนี้ และขอมอบเป็นอามิสกุษา แด่ ภูมิปัญญา บรรพบุรุษ ครูดนตรีไทย 2 ญี่ปุ่นที่สรรสร้าง สังคม และถ่ายทอดคุณค่าวัฒนธรรมดนตรี สู่ลูกหลานทั้งไทยและญี่ปุ่น ตราบจนถึงปัจจุบันนี้

สุดท้ายขอน้อมระลึกถึงพระคุณของนายโสภาส วังโสภณ บิดาผู้ล่วงลับ ผู้สร้าง ผู้ให้โอกาส แก่ลูกและนางนิภาวังโสภณ มารดาที่คอยให้กำลังใจกับลูกตลอดจนถึงปัจจุบัน และขอขอบพระคุณน้อง วรุฒิ สุภาพ ผู้ช่วยวิจัย และพี่น้อง ๆ เพื่อน ๆ พัฒนศึกษาทุกคนที่คอยให้กำลังใจ กระตุ้นให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการทำวิจัยครั้งนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
วิธีดำเนินการวิจัย.....	8
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2. วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	11
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรี.....	19
ตอนที่ 3 ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย.....	57
ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรี.....	44
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	88
ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น.....	88
ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทยและญี่ปุ่น.....	96
ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติ ในโรงเรียนของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น.....	104
4. วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทย.....	113
ความหมายดนตรีประจำชาติไทยในสังคมวัฒนธรรมไทย.....	113
ลักษณะดนตรีประจำชาติไทย.....	118
ดนตรีที่พาทย์ในสังคมไทย.....	121
บ้านดนตรีประจำชาติไทย.....	124
คุณค่าวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติไทย.....	152
วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติไทย.....	168

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5. วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น	189
1. ความหมายของดนตรีประจำชาติในสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่น	189
2. ลักษณะเครื่องดนตรีประจำชาติญี่ปุ่น	193
3. รูปแบบวิธีการบรรเลงดนตรี โซโกกุ (Soukyoku)	195
4. ดนตรี โซโกกุ (Soukyoku) ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น	196
5. พื้นที่ในการศึกษา	201
6. คุณค่าวัฒนธรรมดนตรีญี่ปุ่น	215
7. วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีญี่ปุ่น	226
6. แนวทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติในโรงเรียน	243
1. การถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติไทยในโรงเรียน	243
2. การถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นในโรงเรียน	270
7. สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	299
วิธีดำเนินการวิจัย	299
อภิปรายผลการวิจัย	343
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	364
ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป	365
รายการอ้างอิง	366
ภาคผนวก	375
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	394

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ความหมายของดนตรีประจำชาติ	336
2	คุณค่าของดนตรีประจำชาติ	337
3	วัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติ	338
4	หลักสูตรการศึกษาดนตรีประจำชาติในโรงเรียนสามัญศึกษา.....	340
5	รูปแบบการถ่ายทอดดนตรีประจำชาติ.....	342